

УДК 332.133.6:330.111.4

*Ст. наук. співроб. Ф.А. Вазинський,
канд. екон. наук – Інститут регіональних досліджень
НАН України, м. Львів; доц. О.О. Жовтанецька, канд. екон. наук;
А.В. Колодійчук – НУ "Львівська політехніка"*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ

Проведено дослідження просторової організації територіально-виробничих систем на прикладі праць вітчизняних, зарубіжних вчених.

Ключові слова: просторова організація територіально-виробничих систем, виробничий вузол, інфраструктура, спільність і компактність території, інноваційні технології, економічна ефективність, регіональна політика, прогнозування, ресурси, конкурентність, інвестиції.

*Senior research officer F.A. Vazhynsky – institute of regional researches
of NAS of Ukraine, L'viv; assist. prof. O.O. Zhovtanetska;
A.V. Kolodiychuk – NU "L'vivska politechnika"*

Foreign experience of the territorial and production systems development

In given article research of the spatial organization of territorial and production systems on an example of works of domestic, foreign scientists is carried out.

Keywords: the spatial organization of territorial and production systems, industrial unit, infrastructure, generality and compactness of territory, innovational technologies, economic efficiency, regional policy, forecasting, resources, competition, investments.

Проблеми територіальної організації виробництва, комплексного розвитку районів, обґрунтування виробничих комплексів і визначення їх ефективності постійно були в центрі уваги вчених розвинених капіталістичних країн, зокрема, таких економістів світової слави, як І. Ізард (1966), А. Леш (1959) та ін. Їхні роботи вивчали та аналізували відомі вчені А.Е. Пробст (1962, 1965), Я.Г. Фейгін (1958), О.С. Пчелінцев (1966), М.А. Утенков (1966), В.В. Кістанов (1968) та ін.

За визначенням М.М. Паламарчука, територіально-виробничий комплекс – це економічно й соціально доцільні поєднання окремих виробництв, виробничих підприємств та їхніх систем [2, с. 176].

На думку Е.Б. Алаєва, територіально-виробничий комплекс (ТВК) – поєднання підприємств (установ), для яких територіальна спільність його компонентів – додатковий чинник підвищення економічної ефективності за рахунок: а) значної стійкості взаємних зв'язків (особливо зв'язків інформаційних) і ритмічності виробничого процесу; б) скорочення транспортних затрат; в) раціонального використання всіх видів місцевих ресурсів і більш сприятливих умов для маневрування ними; г) створення оптимальних умов для поєднання галузевого (міжгалузевого) планування і управління з територіальним плануванням і управлінням [1, с. 212]. З цього визначення випливає, що основним у ТВК є спільність території, яка є додатковим чинником підвищення економічної ефективності. Е.Б. Алаєв підкреслює, що система ТВК є ієрархічною: сукупність кількох ТВК на даній території породжує певні взаємозв'язки між ними, викликані спільним використанням території і промислової інфраструктури. При цьому виникають умови, за яких стає ефек-

тивною централізація деяких виробництв, розрахованих на задоволення потреб ряду комплексів і "автономних" підприємств. З'являється нове економіко-географічне утворення – регіональний територіально-виробничий комплекс, чи поєднання ТВК, "автономних" підприємств, зв'язаних спільним використанням території, виробничої інфраструктури; внаслідок цієї взаємозв'язаності підвищується народногосподарська ефективність всього виробничого апарату на даній території. Саме цей клас комплексу служить основою економічного району [1, с. 213].

Але навіть з визначень Е.Б. Алаєва важко уявити собі повну ієрархію ТВК. На сьогодні особливо гостро стоїть питання розроблення загальноприйнятої термінології, єдиної як для наукових досліджень, так і для практики господарювання. Найменшим, елементарним, неподільним ТВК є виробничий вузол, під яким необхідно розуміти групу підприємств (не менше 2-х) на компактній території, обладнаній спільними інженерними, транспортними мережами, загальновузловими об'єктами, виробничою інфраструктурою. Всі ділянки, які входять до складу території виробничого вузла, виконують тільки виробничу функцію. Спільність і компактність території є головним чинником для отримання додаткового економічного ефекту. Виробничі вузли формуються, зазвичай, в межах поселень. У великих містах може бути кілька виробничих вузлів.

Сучасні міста активно формують середовище економічної діяльності. Вони стають суб'єктами підприємницької діяльності і залучаються до міжнародної конкурентної боротьби за залучення капіталу, що вимагає від місцевої влади створення сприятливих умов для розвитку виробництва, впровадження інноваційних технологій, забезпечення висококваліфікованою робочою силою.

Сьогодні у просторовій організації економіки області спостерігається низка позитивних і негативних тенденцій, а саме:

- зростання впливу обласного центру, що зумовлено наявністю в ньому висококваліфікованої робочої сили, високорозвиненої технологічної, інституційної та ринкової інфраструктури, зручних під'їзних шляхів, диференційованої структури виробництва, великої кількості вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів, вищого порівняно з іншими містами регіону рівня життя населення;
- зменшення зв'язку між центральними і периферійними територіями області;
- недостатня роль малих та середніх міст у господарському комплексі регіону.

Серед основних завдань регіональної політики щодо розвитку малих міст регіону визначено:

- формування системи державної підтримки розвитку малих міст за рахунок бюджетів усіх рівнів, а також створення умов для їх розвитку за рахунок власних фінансових, матеріальних, природних та інших ресурсів;
- активізацію всіх сфер господарської діяльності, що сприятиме покращенню зайнятості населення малих міст та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування;
- планування та забудова територій малих міст з урахуванням ландшафтних, історичних, екологічних та інших особливостей;
- розвиток соціальної інфраструктури, житлово-комунального, готельного та дорожнього господарства, а також розвиток житлового будівництва;
- збереження, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Сучасна регіональна парадигма висуває певні вимоги та відкриває нові можливості для розвитку окремих територіальних утворень, економічних суб'єктів та населення.

Просторова організація – це комплекс заходів структурно-функціональної організації та адміністративно-територіального впорядкування просторової системи, спрямованих на забезпечення населення необхідним рівнем послуг та збалансованого її розвитку (рис. 1).

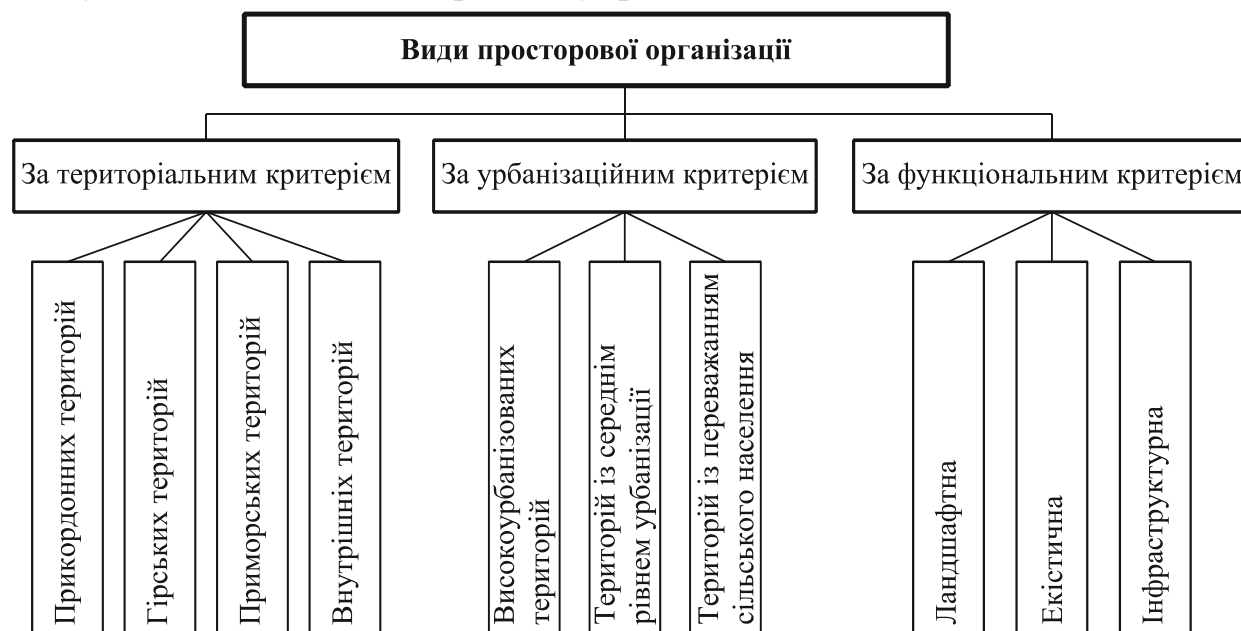

Рис. 1. Видова характеристика просторової організації

Просторова організація регіону виступає функцією, залежною від використання регіональних можливостей та інтересів, що значною мірою визначається особливостями території, від дії зовнішніх та внутрішньорегіональних чинників.

О.Г. Топчієв стверджує, що просторова організація "охоплює всю множину взаємодій, взаємозалежностей, взаємного впливу всіх без будь-якого винятку компонентів природи і суспільства" [6, с. 126].

За функціональним критерієм просторова організація охоплює такі види організації: ландшафтну, екістичну та інфраструктурну.

Ландшафтна організація спрямована на збереження природної та історико-культурної спадщини. Вона передбачає діяльність, пов'язану з охороною, плануванням та управлінням ландшафтами в інтеграції з тими сферами, які прямо або опосередковано впливають на них (довкілля, господарська діяльність).

Екістична (поселенська) організація передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання території конкретного регіону шляхом оптимального розміщення систем: розселення, комунікацій, виробництв із врахуванням природних, економічних, архітектурно-будівельних та інженерно-технічних чинників та умов.

Прогнозування здійснюється за допомогою спеціально складених для регіону просторових, міжгалузевих та економетричних моделей. Перші економетричні моделі національної економіки США характеризувались укрупненим описом важливих економічних взаємодій та орієнтацією на теоретичні

положення висунені Кейнсом щодо залежностей між доходами, споживанням та інвестиціями. З огляду на це, основними співвідношеннями у вказаних моделях були залежності споживання від доходів, інвестицій як функції прибутку і доходів від власності, заробітної плати як функції валової продукції, цін і часу. Особливу увагу приділяли також моделюванню зайнятості у регіонах, визначенню міграційних потоків, моделюванню заробітної плати та оцінці її впливу на безробіття.

У світовій практиці відомі також інші підходи до розроблення регіональних прогнозів, зокрема:

- підхід, який передбачає якомога ширше охоплення підсистем регіональної економіки (промисловості та інших секторів економіки, зайнятості у промисловості та в інших сферах економічної діяльності, заробітної плати, цін і доходів, демографічного блоку, роздрібної торгівлі, капіталовкладень, банківської діяльності), забезпечує взаємозв'язок найважливіших показників економічного розвитку регіону та враховує прямі і зворотні зв'язки (Н. Глікман);
- підхід, у процесі якого здійснюється дезагрегування показників (забруднення навколишнього середовища і розподіл доходів) та територіальне дезагрегування для вивчення проблем житлового будівництва та транспорту. Цей підхід застосовано для побудови економічних моделей району Нью-Йорка, Каліфорнії та ін. [5, с. 155-174].

У Канаді проводились розробки ресурсного характеру стосовно окремих регіонів (райони нового господарського освоєння та річкових басейнів). А вже починаючи з 60-х років у процесі стратегічного планування враховувались економічні і соціальні чинники регіонального розвитку [3, с. 125].

Цікавим є польський досвід розроблення та реалізації розвитку різних територіальних систем. Прикладом може слугувати стратегія м. Кракова, в якій всі цілі розвитку міста відображають функції метрополії – міста, яке здійснює вплив за певними сферами на навколишній території. Цей вплив здебільшого має реалізовуватись через технологічний розвиток і пожвавлення інноваційних процесів, розвиток сфери послуг, посилення інтеграційних зв'язків з іншими територіями країни.

Необхідно відзначити, що у зарубіжній практиці управління створені організаційні структури з управління великими виробничими комплексами. Для прикладу можна навести досвід Кремнієвої долини у Каліфорнії (США). У всьому капіталістичному світі немає іншого такого регіону, розвиток якого за останні 45 років був би настільки інтенсивним і стрімким, як у Кремнієвій долині. У Кремнієвій долині різноманітними фірмами виробляється біля третини від світового виробництва мікропроцесорів (чіпів), без яких не може обійтись мікроелектроніка.

Кремнієва долина – це унікальне світове явище концентрації електронної промисловості. Її можна розглянути як регіональний ТВК, що складається з локальних ТВК. І кожний з локальних ТВК має свій орган управління. Ця організаційна структура, яка об'єднує 67 підприємств електронної промисловості, була створена у 1978 р. Мета цього об'єднання – контроль над усіма найважливішими рішеннями, які зв'язані із структурою і розвитком всього економічного району Кремнієвої долини.

Орган управління "промисловістю" Санта-Клари – це одночасно громадське і негромадське хобі, яке займається як політикою житлового будівництва, енергетики, податків, зайнятості, освіти, територіальної структури, транспорту і захисту навколишнього середовища, так і будь-якою іншою проблематикою, якщо це безпосередньо торкається виробництва [4, с. 67].

Необхідно відзначити, що у США є найбільший досвід порівняно з іншими капіталістичними країнами у сфері навчання управлінців промисловими корпораціями. В Європі з цієї точки зору викликає інтерес Гамбурзька Академія керівних кадрів економіки.

Отже, враховуючи зарубіжний досвід, а також вимоги часу в нашій країні, можна сміливо стверджувати, що створення ТВС є надзвичайно актуальним завданням сьогодення. Сучасний світовий досвід засвідчує активну позицію урядів країн щодо розвитку територіальних систем різного ієрархічного рівня.

Література

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Географічна енциклопедія України. 2 том, – К: "Українська Радянська Енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1990. – С. 297-298, 176-177, 81.
3. Кіндрацька Г.І. Основи стратегічного менеджменту. – Львів: Кінпатрі ЛТД, 2000. – 264 с.
4. Рюгемер В. Новая техника – старое общество: Кремниевая долина: Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1988. – 233 с.
5. Составление прогнозов регионального развития// Моделирование и прогнозирование// Цитовано з <http://www.ais.vis.ru/site/>.
6. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.

УДК 697.92 *Магістр Н.А. Сподинюк; доц. В.М. Желих, канд. техн. наук –
НУ "Львівська політехніка"*

ОЦІНКА ВПЛИВУ РУХОМОСТІ ПОВІТРЯ НА ПАРАМЕТРИ МІКРОКЛІМАТУ ПРИМІЩЕНЬ З ІНФРАЧЕРВОНИМ ОПАЛЕННЯМ

Наведено результати досліджень за різної зміни швидкості руху повітря. Спостерігалось істотне збільшення температури повітря в робочій зоні під час дії повітряних потоків. Результати досліджень можна використати під час проектування інфрачервоного опалення на промислових об'єктах.

Ключові слова: інфрачервоне опалення, температура повітря, робоча зона.

*Master's degree N.A. Spodynyuk; Doc. V.M. Zhelykh –
NU "L'vivska Polytechnica"*

The influence estimation of air movables on premises microclimate's parameters in infrared heating

In this article the results at air speed of motion changing are presented. An air temperature increase importance in zone working during flood air activity was observing. The results of investigations can be used at designing infrared heating on industrial objects.

Keywords: infrared heating, air temperature, zone working.